способи легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом та ін. У такій ситуації розвиток вітчизняної кримінологічної думки представляється необхідною умовою подальшого вдосконалення всієї системи запобігання та протидії злочинам.

Завершуючи, варто підкреслити, що результативність превенції злочинів залежить від бажання та вміння бачити дійсну сутність злочинності та факторів, які її зумовлюють, відповідно до них ставити стратегічні цілі та обирати для їх досягнення тактичні засоби. Варто заохотити позитивну тенденцію розвитку сучасної української кримінології та наявність конструктивного плюралізму поглядів на методологічні підходи до дослідження злочинності та засоби протидії їй.

Чернєй В.В.,
Перший проректор Національної академії внутрішніх справ з навчально-методичної та наукової роботи кандидат юридичних наук, доцент

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАПОБІГАННЯ ФІНАНСОВОМУ ШАХРАЙСТВУ

Сучасна цивілізація, що характеризується прискоренням процесів глобалізації та інтеграції економік окремих країн в єдиний простір, неминуче призводить до інтернаціоналізації злочинності. Остання стає чинником, що реально загрожує безпеці національних економічних систем. Фінансове шахрайство є специфічним явищем у сучасній злочинності, оскільки знаходить вияв усередині окремих держав та, водночас, охоплює території багатьох країн, набуває транснаціонального характеру. Враховуючи зазначене, а також беручи до уваги, що ринкові відносини в Україні все більш відчутно інтегруються до світового господарства, вкрай важливим є вивчення національних особливостей боротьби з шахрайством в окремих країнах, відслідковування позитивних і негативних аспектів законодавчої та

правозастосовної практики, а також засобів протидії в рамках міжнародної співпраці.

Спеціальних досліджень законодавства та правозастосовної практики країн ЄС та США щодо протидії фінансовому шахрайству майже не проводилось. В окремих працях розглядаються деякі аспекти цієї проблеми стосовно аналізу норм кримінального законодавства (Н. О. Гуторова, А. В. Савченко, М. І. Хавронюк), практики притягнення до відповідальності за податкові злочини (О. О. Дудоров, Р. Ю. Гревцова), незаконні інсайдерські операції (В. Саєнко), кримінальне банкрутство (П. Т. Гега), відмивання коштів, здобутих злочинним шляхом (О. Є. Користін), афери на фондовому ринку (В. О. Глушков, П. М. Коваленко) та інші злочини.

Порушення фінансового законодавства в більшості європейських держав визнаються злочинними під впливом актів міжнародного характеру. Зокрема, Конвенцією про захист фінансових інтересів ЄС (1995 р.) запропоновано включити до національних законів низку шахрайських деліктів "як невигідних для інтересів Європейського Союзу". Зокрема, у Рамковому рішенні Ради ЄС "Про боротьбу з шахрайством та підробкою без готівкових платіжних засобів" (2001 р.) визначено, що кожна держава зобов'язана визнати злочином умисні діяння щодо банківських платіжних засобів [1, с. 75; 2; 3].

Завдяки рекомендаціям ЄС склади злочинних діянь проти фінансової системи в законодавстві європейських країн, як правило, ретельно структуровані. У кримінальному законодавстві більшості країн ЄС виділяють такі різновиди фінансового шахрайства: страхове – обман, вчинений з метою одержання страхової суми; банківське – обман, спрямований на незаконне одержання банківських кредитів, інших позик чи преференцій майнового характеру; кримінальне банкрутство – обман, спрямований на створення ознак неплатоспроможності або неправомірні дії в разі ліквідації підприємства; податкове – обман держави та її органів, що полягає в незаконному зменшенні суми податків, які підлягають сплаті, або відшкодуванні ПДВ за експортними схемами; фондове – обманні дії на ринку цінних паперів та в біржовій торгівлі. Система злочинів у сфері господарської діяльності, що включає діяння проти фінансової системи, у країнах ЄС є більш складною, ніж в Україні [4, с. 141].

Не менший інтерес становить аналіз законодавства та практики його застосування у США. Ця країна набагато раніше інших зустрілась з виявами фінансового шахрайства та напрацювала певний досвід протидії цьому явищу.

Кримінальна відповідальність за злочини проти власності та у сфері господарської діяльності у США встановлена як на рівні федерації, так і в окремих штатах. Однак криміналізація господарських злочинів здебільшого відбувається федеральним законодавством, що пов'язано з потребами ефективного виконання Сполученими Штатами своїх зобов'язань стосовно забезпечення безпеки торгівлі, фінансової системи тощо.

Шахрайство (Fraud) у федеральному кримінальному законодавстві США – це розгалужена система найвитонченіших і складних за своєю формою діянь у вигляді схем, прийомів, методів, способів, угод і вчинків, що мають обманний (вигаданий, уявний, фіктивний) характер, посягають на різні об'єкти (власність, кредитну, банківську й податкову сфери, відносини у сфері підприємницької діяльності та охорони здоров'я тощо). Для збирання національної статистики Федеральне бюро розслідувань США використовує програму Єдиного обліку злочинів (UCR – Uniform Crime Reporting). 2010 року ФБР опублікувало аналіз "білокомірцевої" злочинності, яка, згідно з наведеними даними, становила 4 % від загальної кількості усіх злочинів (42 % від загальної кількості діянь, вчинених з використанням комп'ютера). У списку "білокомірцевих" злочинів, що складається з 50 рядків, категорія "фінансове шахрайство" стосується майже 60 % позицій [5].

Окрему відповідальність у федеральному кримінальному законодавстві США передбачено за так зване "телемаркетингове шахрайство". Поняття "телемаркетинг" означає діяльність телефонних операторів, спрямовану на залучення нових покупців і здійснення контактів із клієнтами для визначення рівня їх задоволення або отримання замовлень. Для України досвід протидії телемаркетинговому шахрайству має неабияке значення.

Отже, фінансове шахрайство є специфічним явищем у сучасній злочинності, оскільки має вияви як всередині окремих держав, так й охоплює території багатьох країн, набуваючи транснаціонального характеру. Беручи до уваги, що ринкові відносини в Україні все більш відчутно інтегруються до світового господарства, вкрай важливим вбачається вивчення національних

особливостей боротьби з шахрайством у країнах Європи та США з метою пошуку ефективних засобів протидії цьому явищу в Україні, зокрема у площині вдосконалення законодавства про кримінальну відповідальність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гуторова Н. О. Кримінально-правова охорона державних фінансів України : [монографія] / Гуторова Н. О. – Х., 2001. – С. 75–82.
2. Савченко А. В. Кримінальне законодавство України та федеральне кримінальне законодавство Сполучених Штатів Америки: комплексне порівняльно-правове дослід-ження : [монографія] / Савченко А. В. – К., 2007. – 596 с.
3. Хавронюк М. І. Кримінальне законодавство Укра¬їни та інших держав конти¬нентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармо¬нізації : [монографія] / Хавронюк М. І. – К., 2006. – 1048 с.
4. Саєнко В. Правове регулювання інсайдерських операцій з цінними паперами у державах Європейського Союзу / В. Саєнко // Право України. – 2001. – № 11. – С. 140–143.
5. Черней В. В. Международный опыт предупреждения легализации (отмыванию) доходов, полученных преступным путем / Закон и жизнь. – 2013. – № 5 (257). – С. 18–21.

Головкін Б.М.,
професор кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
доктор юридичних наук, професор

РОЛЬ ФОНОВИХ ЯВИЩ У ДЕТЕРМІНАЦІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Паралельно із злочинністю в системі суспільних відносин існують й інші негативні явища, що утворюють для неї сприятливе середовище, позаправове поле функціонування. У